

**Національна академія наук України
Інститут демографії та соціальних досліджень**

ДАВИДЕНКО Вікторія Бориславівна

УДК: 331.5:504.054

**Профорієнтація та професійне навчання населення в умовах закриття
потенційно небезпечних об'єктів**

**Спеціальність 08.09.01 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика**

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Київ - 2004

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Інституті демографії та соціальних досліджень НАН України

Науковий керівник: академік НАН України, доктор економічних наук, професор
Пирожков Сергій Іванович, директор Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Новіков Валерій Миколайович, завідувач відділу соціальної інфраструктури Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Покришук Валерій Олександрович, завідувач відділу прогнозування ринку праці і політики зайнятості населення Науково - дослідного Інституту праці і зайнятості населення Міністерства праці та соціальної політики України і НАН України

Провідна установа: Київський національний економічний університет, кафедра управління персоналом, м. Київ

Захист відбудеться "___"_____ 2005р. о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.247.01 Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України за адресою: 01011, м. Київ -11, вул. П.Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України за адресою: 01011, м. Київ - 11, вул. П.Мирного, 26.

Автореферат розісланий "___"_____ 2004р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

Л.М.Черенько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження.

Ліквідація та реорганізація великих промислових підприємств спричиняє тяжкі соціально-економічні та психологічні наслідки для населення, що залишається без роботи. Тому у період реструктуризації та перепрофілювання економіки регіонів внаслідок закриття потенційно небезпечних об'єктів, зокрема, Чорнобильської АЕС, виникає об'єктивна необхідність поглибленого вивчення зайнятості населення з урахуванням специфіки економічної та соціальної інфраструктури території. Враховуючи напружену ситуацію на ринку праці м. Славутича, конче важливим стає працевлаштування вивільнених працівників на нових об'єктах докладання праці, що зумовлює доцільність розробки механізму їх переорієнтації на новий вид діяльності і проведення відповідних наукових розрахунків. У зв'язку з цим актуалізується необхідність пошуку обґрунтованих методів оцінки професійних здібностей і можливостей переорієнтації економічно активного населення міста з урахуванням потреб потенційних роботодавців, що сприятиме забезпеченню зайнятості вивільнених працівників з мінімальними витратами коштів. Це в свою чергу зменшить дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку праці м. Славутича і в цілому пом'якшить соціальні наслідки закриття ЧАЕС. Вищезазначене обумовлює необхідність наукових досліджень зазначеної проблеми з обґрунтуванням конкретних шляхів її вирішення.

Проблеми професійної орієнтації та зайнятості населення привертають особливу увагу вчених і практиків. Серед вітчизняних фахівців і науковців, які розглядали сферу зайнятості та професійної орієнтації населення, необхідно відзначити С. Бандура, Д. Богиню, А. Горілого, О. Грішнову, А. Дабагяна, Г. Дмитренка, М. Долішного, С. Дорогунцова, Т. Заяць, І. Кравченко, Г. Купалову, О. Крушельницьку, Е. Лібанову, В. Новікова, В. Онікієнка, Г. Осовську, Н. Павловську, В. Петюха, С. Пирожкова, В. Покрищука, В. Савченка, В. Удовиченка, Г. Щокіна.

Вагомий внесок у дослідження зазначених сфер здійснений також авторами близького зарубіжжя Л. Борисовою, А. Боровським, Т. Золотарьовою, Н. Калугіною, І. Кириловим, Є. Клімовим, І. Кондаковим, Б. Лівшицем, І. Назімовим, Л. Немовим, А. Пряхіним, В. Рижовим, А. Сазоновим, А. Соловійовим, Л. Старовойтовою, Е. Фарберовою.

Висвітлення особливостей професійної орієнтації та переорієнтації знайшло своє відображення у працях таких зарубіжних економістів, як Бабутунде Іпайс, Беріл Хескет, Джоселін Грейнджер, Хенсон Гері. На особливу увагу заслуговують дослідження французьких вчених з питань оцінки профілів компетентностей та методів оцінки знань і вмінь працівників (зокрема, дану проблему досліджували Мішель Ледрю, Сандра Мішель, Сільвія Баурсе, Жаклін Перьє, Патрік Гілберт).

Проте на даний момент часу механізм професійної переорієнтації населення досліджено ще не достатньо. Потребують переосмислення розроблені методичні підходи до визначення соціальної та економічної ефективності профорієнтації і професійного навчання населення, які в умовах сьогодення не можуть бути застосовані на практиці. У економічній літературі

запропоновано ідею матричного моделювання процесу професійної перепідготовки населення, в якому не акцентується увага на референтних (професійних) знаннях і мисленні працівників. У рамках проекту TACIS „Пом'якшення соціальних наслідків закриття ЧАЕС” у м. Славутичі запроваджується механізм оцінки професійних знань і умінь працівників, який, зокрема, не містить економіко-математичного обґрунтування запровадження.

Зазначене зумовлює необхідність економіко-математичного обґрунтування доцільності практичного впровадження механізму раціональної професійної переорієнтації кадрів з урахуванням специфіки референтних знань і мислення працівників, вивільнюваних внаслідок закриття потенційно небезпечних об'єктів (зокрема, ЧАЕС).

Отже, актуальність і практична значимість розробки механізму раціональної професійної переорієнтації населення у контексті реструктуризації економіки регіонів в умовах масового вивільнення кадрів зумовили вибір теми даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження безпосередньо пов'язана з науково-дослідними роботами, що проводяться у Інституті демографії та соціальних досліджень НАН України, зокрема, темою 009 „Стратегічні напрями розвитку соціальної сфери” (№ державної реєстрації 0104U000539), в межах якої автором обґрунтовано шляхи розвитку системи підготовки кадрів з урахуванням необхідності забезпечення їх зайнятості в умовах масового вивільнення кадрів.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у розробці механізму раціональної професійної переорієнтації працівників, вивільнених внаслідок закриття потенційно небезпечних об'єктів. Відповідно до цієї мети в ході виконання роботи необхідно було вирішити такі завдання:

- поглибити теоретико-методичні засади оцінки професійної орієнтації та професійного навчання населення у напрямі доопрацювання методики оцінки знань і вмінь;
- дослідити і узагальнити досвід зарубіжних країн з управління вивільненням кадрів з метою його застосування у процесі закриття потенційно небезпечних об'єктів України, зокрема, ЧАЕС;
- визначити соціально-економічні наслідки дострокового закриття потенційно небезпечних об'єктів;
- оцінити вплив професійного навчання на стан сфери зайнятості населення у зоні радіоактивного забруднення;
- обґрунтувати доцільність застосування механізму раціональної професійної переорієнтації працівників, які вивільняються внаслідок закриття потенційно небезпечних об'єктів;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення системи професійної орієнтації та професійного навчання населення.

Об'єкт дослідження – процес профорієнтації та професійного навчання населення, що вивільняється внаслідок закриття потенційно небезпечних об'єктів.

Предмет дослідження – методичний та прикладний механізм професійної переорієнтації та професійного перенавчання населення, вивільненого через закриття потенційно небезпечних об'єктів (на прикладі ЧАЕС).

Методологія та методика дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційної роботи слугували фундаментальні положення сучасної економічної думки з питань функціонування ринку праці, зайнятості, професійної орієнтації та професійного навчання населення, а також дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем, що розглядались.

У процесі дисертаційного дослідження використовувались такі методи: синтез – для визначення механізму впливу освіти на суспільство і економіку регіонів, формування моделі взаємозв'язку складових самовизначення особистості; аналіз – для розгляду основних чинників розвитку СЕЗ "Славутич", дослідження показників зайнятості населення; порівняння – для визначення факторів розбіжності між традиційною і модульною системою професійного навчання, визначення і розкриття сутності орієнтирів політики зайнятості за аналогією з цілями монетарної політики центробанку; системний – для розкриття механізму дії методу оцінки знань і вмінь у процесі переорієнтації населення; моделювання – для раціоналізації процесу переорієнтації працівників, які вивільнюються внаслідок закриття ЧАЕС; нормативний – для визначення видатків на професійне навчання незайнятих громадян; контент-аналіз – для характеристики професій тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукову новизну дисертаційного дослідження визначають такі теоретико-методичні та практичні результати:

- обґрунтовано з ринкових позицій принципи професійної переорієнтації працівників (державної підтримки, раціональності, ефективності, суттєвості, індивідуалізації, реальності, доступності, мінімізації витрат, орієнтації на міжнародний досвід);
- розкрито сутність та оцінено особливості реалізації стратегічних, проміжних і тактичних цілей (орієнтирів) політики зайнятості;
- вперше розраховано загальні коефіцієнти раціональної професійної переорієнтації, на основі яких визначено раціональні варіанти професійної переорієнтації робочої сили з урахуванням специфіки професійних знань працівників;
- обґрунтовано напрями підвищення ефективності професійної переорієнтації працівників з урахуванням їх психологічних особливостей, зокрема, розраховано коефіцієнти раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки мислення працівників;
- вперше у рамках доопрацювання проекту ТАСІС „Пом'якшення соціальних наслідків закриття ЧАЕС” розроблено методичку та розраховано інтегровані коефіцієнти раціональної професійної переорієнтації, що враховують тип мислення і особливості професійних знань працівників, вивільнюваних внаслідок закриття потенційно небезпечних об'єктів;
- адаптовані до умов України методичні рекомендації Міністерства праці США щодо запобігання масовому вивільненню кадрів, в основі яких – процес реагування на заплановане вивільнення працівників;

- з нових позицій розроблено пропозиції по формуванню збірників професіограм основних професій з метою підвищення ефективності практичної роботи служби зайнятості;
- вперше за методом оцінки знань і вмінь здійснено класифікацію основних професій України з метою її практичного застосування у процесі управління вивільненням кадрів внаслідок закриття потенційно небезпечних об'єктів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження створюють основу для вдосконалення професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах реструктуризації та перепрофілювання економіки регіонів внаслідок закриття потенційно небезпечних об'єктів.

Основні положення роботи отримали позитивну оцінку і застосовуються в практичній діяльності Славутицького міського центру зайнятості (лист № 693 від 01.09.2004р.) і Чернігівського обласного центру зайнятості (лист №03/1512 від 12. 08. 2004 р.).

Теоретико-методологічні аспекти даної дисертаційної роботи застосовуються при викладенні дисциплін „Політична економія” та „Управління трудовими ресурсами” у Чернігівському інституті інформації, бізнесу і права Міжнародного науково-технічного університету (лист № 500 від 04.05.2004р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторські розробки методологічних і методичних засад, зокрема, особисто автором розроблено механізм раціональної професійної переорієнтації населення, проведена класифікація професій на підставі професіограм і професіокарт основних професій, з'ясовано вплив професійного навчання на вирішення проблеми зайнятості, визначені проблеми зайнятості окремих груп населення, запропоновані шляхи раціональної професійної орієнтації та професійного навчання населення.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались на міжнародних науково-практичних конференціях: "Молодь в умовах нової соціальної перспективи" (м. Житомир, 2001р.), „Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання” (м. Донецьк, 2001р.), „Сучасні проблеми управління” (м. Київ, 2001р.), „Стратегія і тактика розвитку виробничо-господарських систем” (м. Гомель, 2003р.)

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 9 наукових робіт, з яких 5 – одноосібні статті у наукових фахових виданнях, 1 стаття – у співавторстві у наукових фахових виданнях та 3 статті – у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій – 4,8 друкованих аркушів.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації – 193 сторінки машинописного тексту, у тому числі 53 таблиці, 21 рисунок, список використаних літературних джерел, який включає 140 найменувань на 11 сторінках і 6 додатків на 10 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі розкрито актуальність теми дисертації, ступінь дослідженості проблеми, зв'язок роботи з науковими темами; сформульовано мету і задачі дослідження; викладено методологію, методику та інформаційну базу дослідження; обґрунтовано наукову новизну отриманих результатів; виокремлено особистий внесок дисертанта у розробку наукових результатів; зазначено відомості про апробацію та впровадження у економічну практику основних результатів дослідження.

У розділі 1 – „Теоретико-методичні засади профорієнтації та професійного навчання населення як чинників забезпечення зайнятості вивільнюваної робочої сили” визначено роль освіти та професійної орієнтації у процесі регулювання зайнятості населення, з'ясовано особливості реалізації політики зайнятості населення в умовах реструктуризації економіки, наведено методичні підходи до оцінки якості вивільненої робочої сили у процесі професійної переорієнтації.

В умовах сьогодення особливо актуальна проблема зайнятості населення, що спричинена негативними змінами економічного характеру в цілому в Україні і в регіонах зокрема. Значно ускладнює дану проблему масове вивільнення працівників внаслідок реорганізації чи ліквідації підприємств, що зумовлює об'єктивну необхідність формування відповідного механізму управління вивільненням кадрів як на державному, так і місцевому рівнях.

Забезпечення зайнятості вивільнених кадрів значною мірою досягається за допомогою їх переорієнтації на новий вид діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей, здібностей, знань і вмінь працівників.

Методика раціональної професійної переорієнтації працівників, зокрема, населення зони радіоактивного забруднення, має ґрунтуватись на наступних принципах: державної підтримки (у процесі професійної переорієнтації має забезпечуватись фінансування перенавчання незайнятого населення за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття), суттєвості (у процесі переорієнтації мають враховуватись найважливіші чинники, що спричиняють вплив на процес переорієнтації, та ігноруватись несуттєві фактори), реальності (при виборі професії, на яку проходить переорієнтація працівника, необхідно враховувати специфіку ринку праці), доступності (механізм переорієнтації має бути максимально простим для практичного застосування незалежно від параметрів якості робочої сили, що потребує професійної переорієнтації), мінімізації витрат (процес переорієнтації має здійснюватись у режимі економічного використання фінансових ресурсів), раціональності (необхідно здійснювати переорієнтацію працівника на професію, найбільш придатну для нього з урахуванням знань і типу мислення), ефективності, індивідуалізації та орієнтації на міжнародний досвід.

Реалізація політики зайнятості переслідує стратегічні, проміжні і тактичні цілі. Стратегічні цілі передбачають досягнення високого рівня життя населення, зростання його добробуту, створення умов для всебічного розвитку людини, ефективний розподіл та перерозподіл робочої сили тощо. Тактичні цілі – це оперативні завдання ринку праці щодо регулювання ключових його елементів,

передусім попиту, пропозиції на ринку праці і ціни товару „робоча сила”. Проміжні цілі політики зайнятості полягають у таких змінах певних економічних процесів, які сприятимуть досягненню стратегічних цілей (зокрема, поживлення, зростання попиту на робочу силу або стримування пропозиції робочої сили).

При розробці механізму професійної переорієнтації населення враховувалось наступне. Кожна професія характеризується сукупністю робочих місць або посад, споріднених через ідентичність технічного виконання єдиної економічної або виробничої мети. В контексті професії можуть виконуватись основні і додаткові (допоміжні) види робіт, які визначають специфіку діяльності. Так, до основних робіт відносяться ті, що є важливими для даної професії через значну частоту їх повтору і характерність саме для цієї професії. Всі роботи (спочатку основні, а потім допоміжні) при характеристиці професії слід розмістити у порядку їх пріоритетності – від найбільш важливих і частих до неважливих і рідких. Визначення основних робіт та їх ранжировка детермінує визначення знань і вмінь, необхідних для ефективного здійснення діяльності і досягнення поставленої мети. Кількість основних і допоміжних робіт варіюється в залежності від особливостей професій, тому не має вирішального значення для опису професії, причому для певних професій доцільним є визначення лише основної роботи, котра, як і допоміжна, означає певні дії, спричинені мобілізацією розумових процесів. Вищезазначене обумовлює необхідність застосування дієслів для опису професій. Для перенавчання спеціаліста з однієї професії на іншу необхідно його навчити додатковим діям, кількість яких диференціюється в залежності від схожості професій за переліком основних робіт, зумовлених типом розумового процесу виконавця робіт. Поряд з діями, що відображають специфіку професій, при переорієнтації має враховуватись специфіка референтних знань працівників.

При раціоналізації процесу переорієнтації працівників у якості ознак характеристики професій можуть виступати й риси характеру, інтелект, необхідні загальноосвітні знання, спеціальні дисципліни тощо, проте підхід, заснований на аналізі дій, що їх мають виконувати працівники певних професій, та їх референтних знань є більш раціональним у зв'язку з акцентуванням уваги на чинниках, які піддаються переорієнтації складніше.

Процес раціональної переорієнтації вивільнених працівників доцільно здійснювати за наступним алгоритмом:

- 1) відбір професій, за якими необхідно проводити переорієнтацію працівників (перелік професій має включати ті, з яких необхідно переорієнтувати вивільнених працівників, і ті, які користуються попитом на ринку праці);
- 2) визначення загальної характеристики професій через виокремлення відповідних дій (референтних знань);
- 3) класифікація дій (референтних знань) за принципом їх значимості і частоти повтору при виконанні робіт у рамках кожної з професій, тобто їх поділ на основні і додаткові;
- 4) складання несиметричної матриці парних коефіцієнтів раціональної переорієнтації між професіями на основі аналізу дієслів основних дій (референтних знань);

- 5) формування таблиць коефіцієнтів раціональної професійної переорієнтації і потреби у кадрах за кожною професією;
- 6) розрахунок інтегрованих коефіцієнтів раціональної професійної переорієнтації робочої сили з урахуванням специфіки мислення і референтних знань працівників;
- 7) визначення професій, переорієнтація на які найбільш раціональна.

Коефіцієнт раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки референтних знань з професії X на професію Y (R_{1xy}) розраховується шляхом ділення кількості однакових референтних знань у професіях X і Y на кількість основних референтних знань, що характеризують професію Y;

Коефіцієнт раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки референтних знань з професії Y на професію X (R_{1yx}) розраховується шляхом ділення кількості однакових референтних знань у професіях Y і X на кількість основних референтних знань, що характеризують професію X;

Коефіцієнт раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки мислення з професії X на професію Y (R_{2xy}) розраховується шляхом ділення кількості однакових дій у професіях X і Y на кількість основних дій, що характеризують професію Y;

Коефіцієнт раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки мислення з професії Y на професію X (R_{2yx}) розраховується шляхом ділення кількості однакових дій у професіях Y і X на кількість основних дій, що характеризують професію X.

На нашу думку, інтегровані коефіцієнти раціональної професійної переорієнтації робочої сили з урахуванням специфіки мислення і референтних знань доцільно розраховувати за наступними формулами:

$$\sum_{i=1}^n K_{xy} = \sum_{i=1}^n R_{1xy} * \sum_{i=1}^n R_{2xy}; \quad (1)$$

$$\sum_{j=1}^n K_{yx} = \sum_{j=1}^n R_{1yx} * \sum_{j=1}^n R_{2yx}, \quad (2)$$

де $\sum K_{xy}$ – інтегрований коефіцієнт раціональної професійної переорієнтації з професії X на професію Y;

$\sum K_{yx}$ – інтегрований коефіцієнт раціональної професійної переорієнтації з професії Y на професію X;

R_{1xy} – коефіцієнт раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки референтних знань з професії X на професію Y;

R_{1yx} – коефіцієнт раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки референтних знань з професії Y на професію X;

R_{2xy} – коефіцієнт раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки мислення з професії X на професію Y;

R_{2yx} – коефіцієнт раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки мислення з професії Y на професію X;

n – максимальна кількість професій, обраних для моделювання раціональної професійної переорієнтації кадрів.

У **розділі 2** – „Аналіз тенденцій розвитку сфери профорієнтації, професійного навчання та зайнятості населення в умовах закриття потенційно небезпечних об’єктів (на прикладі ЧАЕС)” виявлено тенденції розвитку профорієнтації, професійного навчання та зайнятості населення зони радіоактивного забруднення.

Економічні наслідки закриття ЧАЕС (втрата товарної продукції і основних фондів, зниження частоти в електромережі до критичної, зменшення надходжень від ЧАЕС до доходної частини м. Славутича та бюджету Київської області, виникнення витрат, пов’язаних із зняттям станції з експлуатації) дуже тісно переплітаються із соціальними (зростанням імовірності відключення населених пунктів від електромережі, втратою робочих місць працівниками ЧАЕС, зміною інфраструктури м. Славутича, необхідністю соціальних виплат вивільненим працівникам, втратою інтелектуального потенціалу у зв’язку з вивільненням персоналу, витратами на забезпечення вивільнених працівників робочими місцями).

Серед альтернатив подальшого існування вивільнених працівників слід виокремити вихід на пенсію, працевлаштування за фахом на Хмельницькій та Рівненській АЕС, переорієнтацію на підприємницьку діяльність у сфері малого і середнього бізнесу, перепідготовку працівників промислової та непромислової сфери ЧАЕС, працевлаштування на нових екологічно безпечних об’єктах життєзабезпечення м. Славутича, реєстрацію службою зайнятості як безробітних.

Одним із напрямів забезпечення зайнятості вивільнених працівників, зокрема, працівників ЧАЕС, є професійне навчання, при здійсненні якого визначається попит на робочу силу певних профілів компетентності. При оцінці потреб населення у профнавчанні необхідно досліджувати стан трудового потенціалу у масштабі країни та окремого потенційно небезпечного об’єкта (наприклад, ЧАЕС), прогнозувати можливі зміни соціально-економічного середовища регіону, ринку праці, демографічних та інших факторів, динаміку економіки та виробництва.

Як свідчать результати проведеного дослідження, недостатнє охоплення незайнятого населення зони радіоактивного забруднення профнавчанням призвело до збільшення чисельності незайнятого населення і тому потребує більшої уваги як з боку служб зайнятості, так і з боку самих не зайнятих трудовою діяльністю громадян, враховуючи позитивну зміну потреби підприємств у працівниках на даній території.

Поряд з професійною підготовкою і перепідготовкою населення до активних заходів державної політики зайнятості належить профорієнтація, котра відіграє важливу роль у забезпеченні зайнятості вивільнених кадрів. У процесі виконання дисертаційної роботи змодельовано раціональну професійну переорієнтацію населення зони радіоактивного забруднення, зокрема, м. Славутич, на основі специфіки їх мислення та референтних знань.

Матрицю коефіцієнтів раціональної переорієнтації з урахуванням специфіки знань працівників представлено у вигляді табл. 1. Аналогічно у дисертаційній роботі також складено матрицю коефіцієнтів раціональної переорієнтації з урахуванням специфіки мислення працівників.

Таблиця 1.

**Матриця коефіцієнтів раціональної переорієнтації з урахуванням специфіки
знань працівників**

Про фесії	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	Σ R _{1xy}
1	1,00	0,56	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,29	0,14	0,00	0,00	0,00	2,29
2	0,83	1,00	0,20	0,00	0,14	0,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,43	0,29	0,00	0,00	0,00	2,09
3	0,50	0,22	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,14	0,14	0,00	0,00	0,00	2,00
4	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,20
5	0,00	0,11	0,00	0,00	1,00	0,40	0,00	0,00	0,00	0,17	0,00	0,00	0,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,93
6	0,00	0,11	0,00	0,00	0,29	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,65
7	0,00	0,00	0,00	0,20	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,20
8	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,14	0,14	0,00	0,00	0,00	1,28
9	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00
10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,14	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,20	1,34
11	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00
12	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,20	1,20
13	0,00	0,00	0,00	0,00	0,14	0,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,34
14	0,33	0,33	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,57	0,00	0,00	0,00	2,49
15	0,17	0,22	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,57	1,00	0,00	0,00	0,00	2,31
16	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	1,00
17	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	1,00
18	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,17	0,00	0,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	1,42
Σ R _{1yx}	2,83	2,55	1,70	1,20	1,71	1,80	1,20	1,50	1,00	1,34	1,00	1,25	1,50	2,57	2,28	1,00	1,00	1,40	

Для проведення розрахунків застосовано статистичну базу ринку праці м.Славутич, на основі якої відібрано 18 професій, серед яких – ті, з яких необхідно переорієнтувати вивільнених працівників, і ті, які користуються попитом на ринку праці: підприємець (1), менеджер (2), секретар – референт (3), слюсар – електрик (4), офіціант (5), продавець (6), слюсар – ремонтник (7), оператор ЕОМ (8), водій (9), перукар (10), інженер (11), столяр (12), кухар (13), економіст (14), бухгалтер (15), швачка (16), тесляр (17), прибиральник (18).

У розділі 3 – "Напрями удосконалення профорієнтації та професійного навчання населення в умовах закриття потенційно небезпечних об'єктів" розроблено шляхи підвищення ефективності професійної орієнтації та навчання, здійснено адаптацію зарубіжного досвіду з управління вивільненням кадрів до умов закриття ЧАЕС, обґрунтовано раціоналізацію процесу професійної переорієнтації вивільнених працівників, з'ясовано перспективи розвитку ринку праці СЕЗ „Славутич”.

Практичне використання збірників професіограм сприятиме підвищенню рівня зайнятості як за рахунок найбільш обґрунтованого професійного відбору юнаків, які вступають у трудове життя і, обираючи найбільш придатну професію мають певні гарантію залишення на робочому місці у разі вивільнення кадрів, так і через можливість вивільнених працівників та безробітних відібрати професії, переорієнтація на які найбільш реальна і нескладна. Виходячи з останнього, збірники професіограм і професіокартки мають бути побудовані не за алфавітним принципом, як на даний момент часу, а за принципом спорідненості груп професій, або, виходячи з контингенту користувачів цієї інформації, потрібно застосовувати різні збірники професіокарт і професіограм. Спорідненість професій, покладену в основу збірників професіограм, доцільно визначати за декількома ознаками класифікації. Так, необхідно здійснити класифікацію професій за всіма критеріями методу оцінки знань і вмінь (розумовим процесом, референтними знаннями, міжособовою взаємодією і залежністю від часу і простору), а потім за їх підгрупами, після чого укласти таблиці переліків професій та їх характеристик, у яких при групуванні професій відрізнятиметься спочатку один критерій або його підгрупа, а потім другий і третій. Таким чином, у першій таблиці-переліку наводитиметься інформація про професії, прокласифіковані за 7 підгрупами: розумовим процесом, референтними знаннями, частоті взаємодії, природі взаємодії, місцем знаходження партнерів, часовій залежності, просторовій залежності.

У межах даного переліку для зручності професії у збірнику можуть зазначатись у алфавітному порядку. Найбільш складним при складанні даного переліку буде характеристика професій за критерієм „розумовий процес”, оскільки останній містить три типи, два з яких мають ще кілька підгруп (застосування-виробництво, застосування-процедура тощо), а також позаяк розумовий процес з усіх чотирьох критеріїв є головним через значні складнощі або практичну неможливість змінити його у сформованій особистості. Так, наприклад, працівнику складу або лікарю, характерними особливостями яких є наявність розумового процесу типа „застосування”, а саме підгруп

„застосування-процедура” і „застосування-діагностика”, складно переорієнтуватись на розумовий процес типу "творчість", маючи на меті стати актором. Після складання переліку професій необхідно укласти наступні, у яких змінюється одна з семи ознак, а всі інші залишаються незмінними.

У процесі надання технічної допомоги працівникам, які постраждали внаслідок реструктуризації економіки країн Центральної і Східної Європи фахівцями Міністерства праці США була розроблена комплексна адаптаційна стратегія, головним завданням якої є пом'якшення негативних наслідків приватизації й реструктуризації державних підприємств. Застосування даної стратегії знижує економічні й соціальні витрати адаптації до нових умов, полегшує перехід на ринкові важелі господарювання. Особливості цієї стратегії можуть бути впроваджені в Україні у процесі ліквідації і реорганізації підприємств і організацій, зокрема, ЧАЕС.

Необхідність вибору найбільш раціонального варіанту професійної переорієнтації зумовлює потребу класифікації найбільш поширених професій, перелік і характеристика котрих наведена у професіокартах основних професій. Орієнтація на особливості розумового процесу при класифікації професій зумовлює можливість визначення наступних груп професій (див. табл. 2). З табл. 2 видно, що кожна підгрупа включає досить різні професії (наприклад, підгрупа професій „адаптація-розробка” включає інженера-програміста і архітектора-декоратора). У деяких випадках, в разі наявності вакансії на ринку праці, професійна переорієнтація працівника на професію підгрупи його розумового процесу можлива і доцільна, наприклад, переорієнтація із секретаря-референта на секретаря керівника або адміністратора театру і навпаки. Однак потреби сучасного ринку праці часто зумовлюють необхідність переорієнтації працівника на професію іншої підгрупи (наприклад, з художника-оформлювача на водія), що вимагає зміни типу мислення.

Отже, дана класифікація професій має практичну цінність при забезпеченні зайнятості населення зони радіоактивного забруднення, України загалом, близького і дальнього зарубіжжя, оскільки дані професії достатньо поширені повсюдно.

У процесі дослідження обґрунтовано раціональну професійну переорієнтацію робочої сили зони радіоактивного забруднення, де в основу розрахунків покладено особливості референтних знань як критерію оцінки знань і вмінь вивільнених працівників. Значення підсумкових коефіцієнтів раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки референтних знань відповідних професій наведено в табл. 3.

Класифікація основних професій за розумовим процесом

Підгрупа професій	Перелік професій
1	2
застосування-виробництво	маляр, штукатур, столяр, будівельник, тесляр, водій, хірург, оператор виробничих процесів, лицювальник-мозаїчник, лицювальник-плиточник, затягувальник взуття, друкар високого друку, друкар плоского друку, швачка, асфальтобетонник, вишивальниця, гірник, паркетник, перукар-модельєр, ткач, фрезерувальник, тістороб, токар-револьверник, перемотувальник, палітурник, оптик-механік, газозварник, закрійник, кондитер, ізолювальник, взувник по індивідуальному пошиву і ремонту взуття, складальник корпусів металевих суден, складальник мікросхем, фермер.
застосування-процедура	комірник, експерт, фотограф, працівник служби контролю якості, контролер пасажирського транспорту, буфетник, митник, оператор лінії у виробництві харчової продукції, оператор снувального устаткування, оператор крутіння та намотування хімічних волокон, столяр (виробництво художніх меблів), столяр судновий, бухгалтер банківських операцій, продавець непродовольчих товарів, страховий агент, провідник пасажирського вагона, теплотехнік, косметолог, медична сестра, машиніст навантажувальної машини, машиніст прохідного комплексу, машиніст турбоагрегатів і синхронних машин, помічник машиніста електровоза, монтажник устаткування котельних установ, лебідник-моторист, прибиральник виробничих приміщень, оператор крутильного устаткування.
застосування-діагностика	оператор крутіння та витягання, ремонтник, лікар, бухгалтер, оглядач-ремонтник вагонів, сортувальник алмазів, сортувальник діамантів, психолог-консультант.
застосування-регулювання	секретар-референт, секретар керівника, адміністратор театру, слюсар-електрик з ремонту устаткування, слюсар-електрик з ремонту електрообладнання трамвайних та тролейбусних вагонів, слюсар-електрик з контрольно-вимірювальних приладів та автоматики, слюсар з паливної апаратури, слюсар з ремонту дорожно-будівельних машин, тракторів, слюсар з ремонту парогазотурбінного устаткування, слюсар з ремонту рухомого складу (електровозів), слюсар-інструментальник, слюсар-складальник літальних апаратів, слюсар-складальник радіоелектронної апаратури та приладів, радіомеханік з обслуговування та ремонту радіотелевізійної апаратури, юрист, психолог-консультант з менеджменту підприємництва та бізнесу, складальник мікросхем.
застосування-оформлення	оператор ЕОМ, художник-оформлювач, муляр будівельний по художній обробці.
адаптація-регулювання	юрисконсульт, менеджер, менеджер з туризму, інвестиційний менеджер, менеджер міжнародних економічних відносин, менеджер по управлінню персоналом, фінансовий менеджер, офіс-менеджер, аудитор, адвокат, економіст, вчитель середньої школи.
адаптація-оформлення	публіцист, програміст.
адаптація-аналіз	маркетолог, рекламний агент, біржовий маклер, комісіонер, комерсант, дистриб'ютор, брокер-статистик, консультант по професійній орієнтації, лаборант науково-дослідних лабораторій.
адаптація-розробка	інженер-програміст, інженер-дослідник, архітектор-декоратор.
творчість	дослідник, артист, художник монументально-декоративного мистецтва, письменник, скульптор, дизайнер, художник розпису по дереву, архітектор.

**Підсумкові коефіцієнти раціональної професійної переорієнтації
з урахуванням специфіки референтних знань працівників**

Професія	$\sum R_{1xy}$	$\sum R_{1yx}$
підприємець	2,29	2,83
менеджер	2,09	2,55
секретар-референт	2,00	1,70
слюсар-електрик	1,20	1,20
офіціант	1,93	1,71
продавець	1,65	1,80
слюсар-ремонтник	1,20	1,20
оператор ЕОМ	1,28	1,50
водій	1,00	1,00
перукар	1,34	1,34
інженер	1,00	1,00
столяр	1,20	1,25
кухар	1,34	1,50
економіст	2,49	2,57
бухгалтер	2,31	2,28
швачка	1,00	1,00
тесляр	1,00	1,00
прибиральник	1,42	1,40

Як видно з табл. 3, найменша можливість переорієнтації відмічається по професіях „водій”, „інженер”, „швачка” і „тесляр”, а найбільша – по професіях „підприємець”, „менеджер”, „секретар-референт”, „економіст”, „бухгалтер”. Проте при підведенні підсумків необхідно враховувати ступінь складності оволодіння професійними знаннями. Так, зокрема, оволодіти знаннями, необхідними для професії „тесляр” в основному означає вивчити породи дерев та їх склад.

Окрім того, у роботі здійснено моделювання раціональної професійної переорієнтації робочої сили зони радіоактивного забруднення, де за основу взято специфіку мислення працівників. Підсумкові коефіцієнти раціональної професійної переорієнтації з урахуванням специфіки мислення працівників наведено в табл. 4.

Інтегровані коефіцієнти раціональної професійної переорієнтації працівників наведено у табл. 5. Як видно з розрахунків, найнижче значення інтегрованого коефіцієнта раціональної професійної переорієнтації працівників ($\sum K_{xy}$) характерно для професії „водій”, а максимальне – для професії „менеджер”, що засвідчує високу конкурентоспроможність фахівців з менеджменту на ринку праці. Водночас максимальне значення сумарного інтегрованого коефіцієнта K_{yx} відмічено по професії „підприємець”, що підтверджує доцільність і раціональність переорієнтації вивільнених працівників саме на підприємств, які користуються необмеженим попитом на ринку праці.

Таблиця 4.

**Підсумкові коефіцієнти раціональної професійної переорієнтації
з урахуванням специфіки мислення працівників**

Професія	$\sum R_{2xy}$	$\sum R_{2yx}$
підприємець	2,30	3,33
менеджер	4,14	2,81
секретар-референт	3,27	2,71
слюсар-електрик	2,35	2,50
офіціант	2,08	2,66
продавець	3,40	3,75
слюсар-ремонтник	2,02	2,67
оператор ЕОМ	1,81	2,50
водій	1,00	1,00
перукар	1,00	1,00
інженер	2,90	2,02
столяр	1,00	1,00
кухар	2,17	2,00
економіст	4,13	3,18
бухгалтер	3,53	4,00
швачка	3,16	3,33
тесляр	2,17	2,00
прибиральник	1,00	1,00

Таблиця 5.

**Інтегровані коефіцієнти раціональної професійної переорієнтації
працівників та потреба в кадрах**

Професія	$\sum K_{xy}$	$\sum K_{yx}$	Потреба в кадрах
підприємець	5,27	9,42	не обмежена
менеджер	8,65	7,17	постійна
секретар-референт	6,54	4,61	обмежена
слюсар-електрик	2,82	3,00	постійна
офіціант	4,01	4,55	у міру необхідності
продавець	5,61	6,75	постійна
слюсар-ремонтник	2,42	3,20	постійна
оператор ЕОМ	2,32	3,75	необмежена
водій	1,00	1,00	постійна
перукар	1,34	1,34	залежно від попиту
інженер	2,90	2,02	обмежена
столяр	1,20	1,25	постійна
кухар	2,91	3,00	постійна
економіст	10,28	8,17	у міру необхідності
бухгалтер	8,15	9,12	постійна
швачка	3,16	3,33	постійна
тесляр	2,17	2,00	постійна
прибиральник	1,42	1,40	постійна

ВИСНОВКИ

Забезпечення зайнятості населення зони радіоактивного забруднення повинно здійснюватись за тісної взаємодії органів державної влади, роботодавців, закладів освіти, служби зайнятості та населення. З огляду на вищезазначене можна виокремити такі основні напрями ефективного управління зайнятістю населення:

1) підвищення ефективності професійного навчання та професійної орієнтації населення, що має сприяти попередженню можливого безробіття через оволодіння найбільш придатною для даної особи професією, котра водночас користується попитом на ринку праці;

2) управління процесом вивільнення кадрів, в основі якого – запобігання масових звільнень через швидке реагування на очікувані звільнення працівників;

3) раціональну перепідготовку і підвищення кваліфікації працівників, вивільнених з підприємств і організацій;

4) управління міграцією робочої сили, що має на меті її територіальний перерозподіл з урахуванням специфіки регіональних ринків праці.

Вкрай важливо узагальнити усю інформацію щодо потреб у кадрах у регіональному розрізі, що зумовлює необхідність формування інформаційного банку вакансій в цілому по Україні. Даною інформацією повинна користуватись місцева служба зайнятості задля забезпечення працевлаштування населення регіонів за рахунок можливого переселення в іншу місцевість.

У процесі дисертаційного дослідження доведено важливу роль професійного навчання, що підвищує конкурентоспроможність працівників на ринку праці. Можливість професійного розвитку носія робочої сили одночасно у декількох напрямках є своєрідною гарантією зайнятості працівника на ринку праці навіть в умовах економічної кризи, за якої, як вже зазначалося, зайнятість населення може бути забезпечена шляхом запобігання масового вивільнення кадрів на підприємствах, де здійснюється реструктуризація або перепрофілювання. Найбільш імовірним шляхом забезпечення зайнятості вивільнених працівників, зокрема з ЧАЕС, можна назвати переорієнтацію на новий вид діяльності з подальшою адаптацією до нових умов.

Узагальнюючи міркування щодо подальшого розвитку подій, спрогнозованих у контексті аналізу трудового потенціалу м. Славутича, доцільно зробити наступні висновки.

По-перше, трудовий потенціал Славутича у найближчий період часу матиме тенденцію до зростання за рахунок переважання у місті народжуваності над смертністю. З цього випливає, що ринок праці постійно поповнюватиметься молоддю, котра увійде до складу економічно активного населення.

По-друге, вивільнення кваліфікованих кадрів ЧАЕС призведе до можливої необхідності їх подальшої перепідготовки та працевлаштування не за фахом або, що вельми вірогідно, еміграції за межі країни.

По-третє, стан ринку праці м. Славутича серйозним чином вплине на ринки праці міст Києва, Чернігова та Чернігівської області, створивши там надмірну пропозицію робочої сили. Це, в свою чергу, зумовить потребу її

збалансованості з попитом, що розширить спектр функцій і завдань місцевих служб зайнятості в сфері організації докладання праці.

У ході виконання роботи розроблено механізм раціональної професійної переорієнтації населення з урахуванням специфіки мислення та особливостей референтних знань працівників, який доцільно застосовувати у процесі закриття потенційно небезпечних об'єктів.

ПЕРЕЛІК ПУБЛІКАЦІЙ АВТОРА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Давиденко В.Б. Аналіз ринку праці м. Славутич // Сіверянський літопис.- 2001.- №3.-С.136-139 (0,4 д.а.).
2. Давиденко В.Б. Аналіз трудових ресурсів ВП „ЧАЕС” і м. Славутича у контексті дострокового закриття станції // Україна: аспекти праці.- 2001.- №5.-С.7-13 (0,8 д.а.).
3. Давиденко В.Б. Актуальні питання жіночого безробіття // Сіверянський літопис.- 2001.- №5.- С. 166-169 (0,4 д.а.).
4. Давиденко В.Б. Матричні риси оптимізації процесу переорієнтації трудових ресурсів // Сіверянський літопис.- 2002.- №6.- С. 164-174 (0,9 д.а.).
5. Сич Є.М., Давиденко В.Б. Економіко-соціальні аспекти закриття Чорнобильської атомної електростанції // Збірник наукових праць Київського інституту залізничного транспорту.- К.- 2001.- С.87-91 (0,4 д.а.). (особистий внесок автора: визначені соціальні наслідки дострокового закриття ЧАЕС).
6. Давиденко В.Б. Стратегічні напрями удосконалення профорієнтації та професійного навчання населення в умовах закриття потенційно небезпечних об'єктів // Україна: аспекти праці.- 2004р.- №3.- С12-16 (1,2 д.а.).

В інших виданнях

7. Давиденко В.Б. Професійна орієнтація в системі управління трудовими ресурсами // Праці наукової конференції студентів та молодих учених, м. Донецьк, 2001р.- Донецьк: ДонНУ, 2001.- Частина 2.-С.87-91 (0,2 д.а.).
8. Давиденко В.Б. Молодь на ринку праці м.Славутича // Матеріали науково-практичної конференції, м.Житомир, 18-19 квітня 2001р.- Житомир: Видавничий відділ ЖДПУ, 2001.-С.192-194 (0,3 д.а.).
9. Давиденко В.Б. Модульна система навчання в м. Славутичі // Збірник матеріалів науково-практичної конференції, м.Київ, 30 листопада – 1 грудня 2001 р.- К.: ІВЦ „Політехніка”, 2001.-С.248-249 (0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Давиденко В.Б. Профорієнтація та професійне навчання населення в умовах закриття потенційно небезпечних об'єктів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.09.01 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Київ, 2004.

Дисертацію присвячено теоретико-методичному обґрунтуванню раціональної професійної переорієнтації та професійного навчання населення в умовах закриття ЧАЕС. У роботі проведено комплексне дослідження: виявлено тенденції розвитку сфери профорієнтації та професійного навчання населення зони радіоактивного забруднення, обґрунтовано теоретичні та прикладні аспекти забезпечення раціональної професійної переорієнтації населення, що вивільняється внаслідок закриття ЧАЕС, розроблено модель раціональної професійної переорієнтації населення.

Основні результати дисертаційної роботи впроваджено у практичну роботу державної служби зайнятості.

Ключові слова: профорієнтація, професійне навчання, професійна переорієнтація, населення, зайнятість, ринок праці, безробіття, потенційно небезпечні об'єкти, ЧАЕС.

АННОТАЦИЯ

Давиденко В.Б. Профориентация и профессиональное обучение населения в условиях закрытия потенциально опасных объектов. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.09.01 – демография, экономика труда, социальная экономика и политика. – Институт демографии и социальных исследований НАН Украины, Киев, 2004.

Диссертация посвящена теоретико-методическому обоснованию рациональной профессиональной переориентации и профессионального обучения населения в условиях закрытия ЧАЭС. В работе проведено комплексное исследование: выявлены тенденции развития сферы профориентации и профессионального обучения населения зоны радиационного загрязнения, обоснованы теоретические и прикладные аспекты обеспечения рациональной профессиональной переориентации населения, которое высвобождается в результате закрытия ЧАЭС, разработана модель рациональной профессиональной переориентации населения.

Основные результаты диссертационной работы внедрены в практическую работу государственной службы занятости.

Ключевые слова: профориентация, профессиональное обучение, профессиональная переориентация, население, занятость, рынок труда, безработица, потенциально опасные объекты, ЧАЭС.

SUMMARY

Davidenko V.B. Proforientation and the professional training of population in the conditions of closing of potential dangerous objects. - Manuscript.

Thesis for a candidate degree in economic science by speciality 08.09.01. – demography, economy of labour, social economy and policy. – Institute of demography and social researches NAS of Ukraine, Kyiv, 2004.

Dissertation is devoted to the theoretical and methodical ground of rational professional reorientation and professional training of population in the conditions of closing CHAES. Complex research is conducted in work: tendencies of development of sphere of eproforientation and professional training of area's of radio-active contamination population are exposed, theoretical and applied aspects of providing rational people's professional reorientation, which are freed as a result of closing CHAES are grounded, is developed a model of rational professional reorientation of population.

Basic results of dissertation work are inculcated in the economic practice.

Key words: proforientation, professional reorientation, population, employment, market of labour, unemployment, potential dangerous objects, CHAES.